

УДК 658.15

І. А. Козачок

Запорізька державна інженерна академія, Україна

АНАЛІЗ ТА КОНТРОЛЬ ПОКАЗНИКІВ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Досліджено напрями визначення показників використання фінансових ресурсів у системі управління діяльністю промислового підприємства, їх аналіз та контроль.

Ключові слова: фінансові ресурси, показники використання, аналіз, контроль, система управління.

Рассмотрены направления определения показателей использования финансовых ресурсов в системе управления деятельностью промышленного предприятия, их анализ и контроль.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, показатели использования, анализ, контроль, система управления.

The article examines the directions for determining the indicators of utilization of financial resources within the industrial enterprise activities management system, including their analysis and control applied to them.

Keywords: financial resources, indicators of utilization, analysis, control, management system.

Основою фінансової стабільності економіки України в ринкових умовах виступає ефективне управління фінансовими ресурсами промислових підприємств як найбільш значимого структурного елемента економічної системи країни. Вибір оптимальної структури фінансових ресурсів забезпечує сталий розвиток промислового підприємства, у зв'язку з чим аналіз та контроль показників їх використання належить до числа важливих економічних проблем у системі ринкових відношень, дають можливість зовнішнім та внутрішнім суб'єктам аналізу визначити фінансові можливості підприємства в короткостроковому плані і на довгострокову перспективу.

Проблеми аналізу та контролю за формуванням та ефективним використанням фінансових ресурсів економічними суб'єктами в сучасних умовах розвитку економіки України, визначення оптимальної структури фінансових ресурсів залишаються недостатньо дослідженими. Для забезпечення можливості фінансового зросту повинні бути задіяні механізми мобілізації фінансових ресурсів економічних суб'єктів на всіх рівнях економіки. Обмеженість потенціалу локальних систем фінансових ресурсів, відсутність синергії в їх розвитку, з одного боку, і дефіцит фінансових ресурсів, з іншого, визначають необхідність комплексного дослідження аспектів розвитку системи фінансових ресурсів суб'єктів промисловості з метою забезпечення їх відтворення.

Проблематиці аналізу та контролю показників використання фінансових ресурсів промислових підприємств значну увагу приділено як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. Серед праць науковців, які вивчають цю проблему, потрібно виділити роботи О. М. Мельник [1], С. О. Комаринець [2], В. В. Боронос

та І. В. Карпенко [3], Г. В. Савицької [4], О. О. Шеремет [5], О. О. Непочатенко [6]. Однак аналіз розробленості проблеми ефективного управління фінансовими ресурсами підприємства в сучасних умовах показує, що, незважаючи на значну увагу вітчизняних та зарубіжних учених, більшість її аспектів і досі досліджені недостатньо. Це стосується питань розробки стратегії управління фінансовими ресурсами підприємства з урахуванням фінансового ризику; вибору форм «фінансової рівноваги» підприємства; методики визначення показників використання фінансових ресурсів підприємства в системі управління діяльністю промислового підприємства та ін.

Метою нашої статті є розробка науково-обґрунтованих рекомендацій щодо побудови вдосконаленої системи аналізу й контролю фінансових ресурсів у системі управління діяльністю промислового підприємства з урахуванням вимог сучасних умов господарювання.

Визначення, аналіз та контроль показників використання фінансових ресурсів, прийняття рішень у системі управління підприємством залежить від інформаційної бази, яка ґрунтується на даних бухгалтерського обліку. Будуючи інформаційну систему, передусім потрібно враховувати завдання, визначені перед аналізом та контролем фінансових ресурсів за рівнями облікового процесу.

Так, О. М. Мельник зазначає, що формування інформаційної бази та прийняття рішень відносно фінансових ресурсів підприємства доцільно здійснювати за трьома рівнями управління:

- вищого рівня (фінансовий менеджмент підприємства), де управління здійснюють за даними бухгалтерського обліку в цілому по підприємству;
- середнього рівня (бухгалтерія та аналітичний відділ підприємства), призначений для здійснення управління окремими видами фінансових операцій на основі вирішення комплексних завдань, що відображаються в бухгалтерському обліку;
- нижчого рівня (структурні підрозділи підприємства), де здійснюється безпосереднє оперативне управління фінансовими ресурсами [1].

У межах технологічного процесу обліку, на підставі обробки первинної облікової інформації визначають показники формування фінансових ресурсів та напрями їх використання.

Під час аналізу напрямів використання фінансових ресурсів промислового підприємства визначають систему показників, яка характеризує параметри досліджуваного об'єкту в статистичній та динамічній; вивчають причини відхилень фактичних економічних показників від нормативних значень; виявляють взаємозв'язки між показниками з метою підвищення ефективності управління діяльністю промислового підприємства.

Для оцінки фінансових ресурсів, їхньої гнучкості в умовах ринку, як зазначає С. О. Комаринець, необхідно використовувати метод фінансових коефіцієнтів, який дає змогу порівняти фінансовий потенціал і результати діяльності підприємств, різних за обсягами використовуваних ресурсів та іншими показниками. З цією метою необхідно обчислити п'ять груп показників:

- показники майнового стану: частка оборотних виробничих фондів в оборотних коштах, частка основних засобів в активах, частка довгострокових фінансових інвестицій в активах, коефіцієнт мобільності активів;
- показники ділової активності: оборотність активів, оборотність власного капіталу;
- показники рентабельності: рентабельність активів за чистим прибутком, коефіцієнт стійкості економічного зростання;

- показники фінансової стійкості: маневреність власних обігових коштів, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансової стабільності, коефіцієнт фінансового левериджу;
- показники ліквідності: коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності [2].

Розглядаючи проблеми оптимізації фінансових ресурсів, виділяють В. В. Боронос та І. В. Карпенко такі показники використання фінансових ресурсів: коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт заборгованості, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, загальний коефіцієнт покриття [3].

До показників, які характеризують використання фінансових ресурсів підприємства, як зазначає Г. В. Савицька, можна віднести такі: коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнти рентабельності продукції, продажу, сукупного капіталу та капіталу, що функціонує, коефіцієнт фінансового левериджу [4].

Дослідник О. О. Шеремет розглядає декілька алгоритмів визначення фінансового стану, що в нашому випадку також є одним із методів визначення показників використання фінансових ресурсів підприємства. Сукупність усіх цільових показників розрахунку інтегрального показника він розподіляє на чотири групи:

- показники ліквідності: коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт покриття, частка власних оборотних коштів у покритті запасів;
- показники рентабельності: рентабельність підприємства, рентабельність продажу, рентабельність основної діяльності, період окупності власного капіталу;
- показники ділової активності: загальне обертання капіталу, середній строк обертання кредиторської заборгованості, середній строк обертання дебіторської заборгованості, обертання власного капіталу;
- показники фінансової стійкості: коефіцієнт автономії, коефіцієнт структури залученого капіталу, співвідношення позикових та власних коштів, коефіцієнт маневреності власних коштів [5].

Для здійснення інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, що підлягають приватизації, О. О. Непочатенко вважає необхідним розрахувати чотири коефіцієнти: коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт фінансового левериджу [6].

Аналізуючи наведені показники використання фінансових ресурсів, можемо відзначити, що серед українських та російських учених-економістів досі не існує єдиної думки відносно методів визначення показників використання фінансових ресурсів у процесі функціонування будь-якого суб'єкта господарювання, але можна помітити, що всі вважають головними завданнями аналізу фінансових ресурсів оцінку результатів фінансово-господарської діяльності за попередній та поточний роки, виявлення факторів, які викликали позитивні чи негативні впливи на кінцеві показники роботи підприємства та розраховані як відхилення від нормативних значень, прийняття рішення про визнання структури балансу задовільною / незадовільною, а підприємства – фінансово стійким / нестійким, платоспроможним / неплатоспроможним.

Для оптимізації структури фінансових ресурсів на промисловому підприємстві, їх аналізу з метою управління діяльністю підприємства необхідно розрахувати коефіцієнти, які б повноцінно та інформативно характеризували використання

фінансових ресурсів підприємства. Для цього розроблено модель проведення аналізу показників використання фінансових ресурсів підприємства (рис. 1).

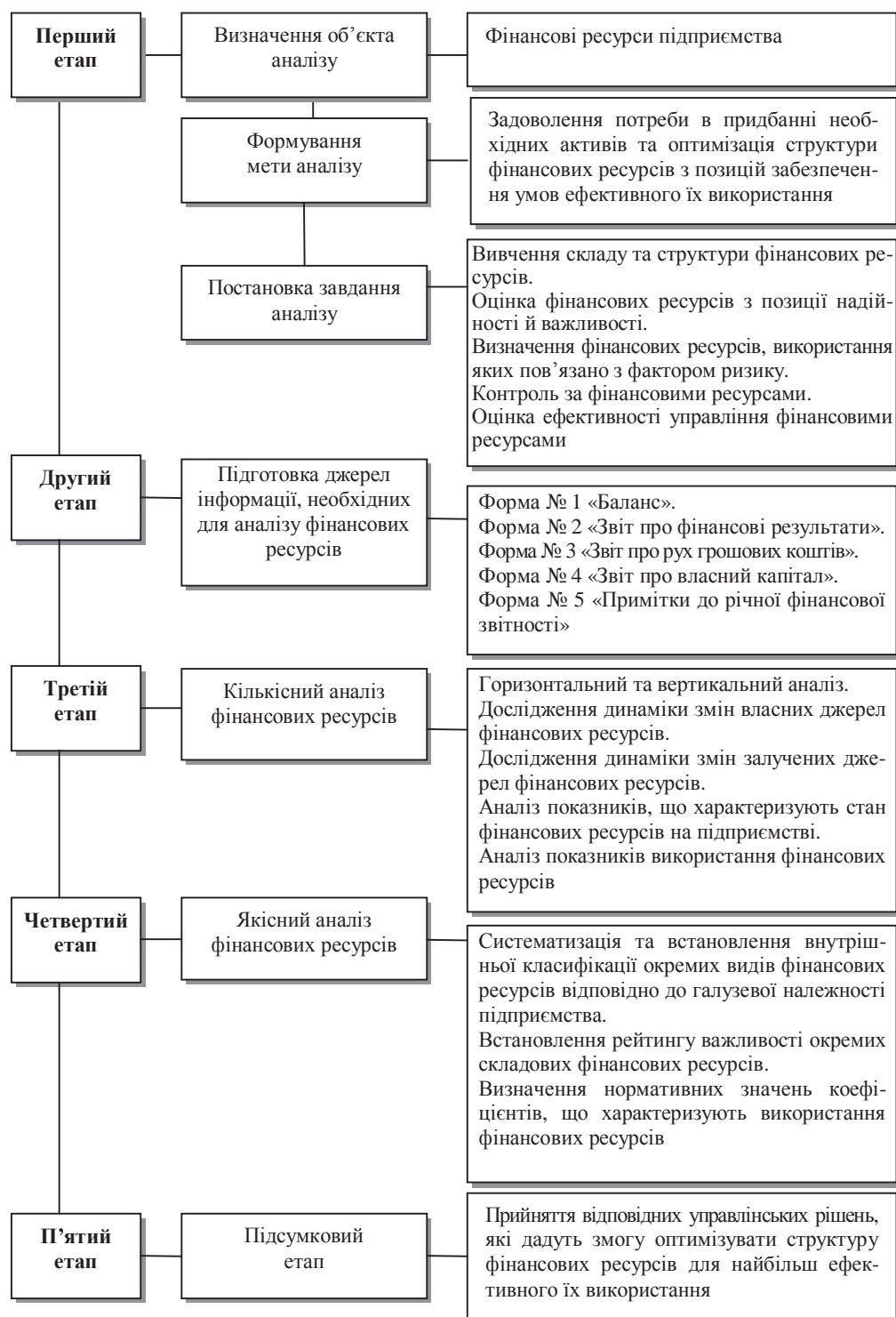

Рис. 1. Модель проведення аналізу показників використання фінансових ресурсів промислового підприємства (джерело: авторська розробка)

Наведена модель дає змогу застосовувати комплексний підхід до вивчення фінансових ресурсів, їх використання в діяльності підприємства в логічній послідовності всіх необхідних для цього процесу етапів.

У моделі проведення аналізу показників використання фінансових ресурсів промислового підприємства подано такий елемент, як «Якісний аналіз фінансових ресурсів», що дає можливість глибше дослідити їх склад та структуру з метою оптимізації в управлінні діяльністю підприємства.

Використовуючи дані табл. 1, проаналізуємо динаміку зростання власних, залучених та запозичених фінансових ресурсів промислового підприємства ПАТ «Дніпроспецсталь» за період з 2007 до 2012 р.

Таблиця 1

**Фінансові ресурси промислового підприємства ПАТ «Дніпроспецсталь»
за період 2007–2012 рр.**

Джерела фінансових ресурсів	31.12.2007		31.12.2008		31.12.2009		31.12.2010		31.12.2011		31.12.2012	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%
Всього фінансових ресурсів	1880,932	100	1870,37	100	1872,738	100	2311,942	100	2194,476	100	2415,026	100
Власний капітал	802,55	42,67	290,521	15,53	174,118	9,3	232,237	10,05	240,168	10,94	180,588	7,48
Забезпечення	9,155	0,49	12,036	0,64	7,827	0,42	10,892	0,471	13,709	0,62	20,566	0,85
Зобов'язання:												
Довгострокові	65,343	3,47	–	–	112,48	6,01	55,003	2,379	804,352	36,65	741,057	30,69
Короткострокові	1003,554	53,35	1567,512	83,808	1578,035	84,26	2013,554	87,09	1136,005	51,77	1472,815	60,99

На підставі даних табл. 1 можна виділити повну й глибоку інформацію про джерела фінансових ресурсів промислового підприємства, які забезпечують загальний фінансовий стан підприємства та його динаміку за період 2007–2012 рр.

Використовуючи дані табл. 1, побудуємо схему динаміки змін у складі джерел фінансових ресурсів (пасивів) підприємства ПАТ «Дніпроспецсталь» за останні п'ять років (рис. 2).

Як видно з рис. 2, найбільшу частку в структурі джерел фінансових ресурсів ПАТ «Дніпроспецсталь» займають залучені кошти, що свідчить про незадовільний фінансовий стан підприємства. На підставі даних табл. 1 можна зробити висновок, що ПАТ «Дніпроспецсталь» не має можливості вільно маневрувати та переміщувати активи із товарної форми в грошову і навпаки, змінювати структуру платіжних коштів, запасів та дебіторської заборгованості з таким розрахунком, щоб кожна гривня підприємства перебувала в обігу і давала максимальну віддачу в формі доходу або економії.

До фінансово стійкого ПАТ «Дніпроспецсталь» віднести не можна, оскільки воно за рахунок власних коштів не покриває засоби, вкладені в активи; швидше за все допускає невинуваті дебіторські та кредиторські заборгованості; не розраховується у строк за своїми зобов'язаннями, тобто не є платоспроможним, що виступає зовнішнім проявом фінансової стійкості.

Залучаючи показники фінансової звітності, можна здійснити кількісний та якісний аналіз показників використання фінансових ресурсів підприємства, а також їх послідовний контроль на відповідність нормативним значенням.

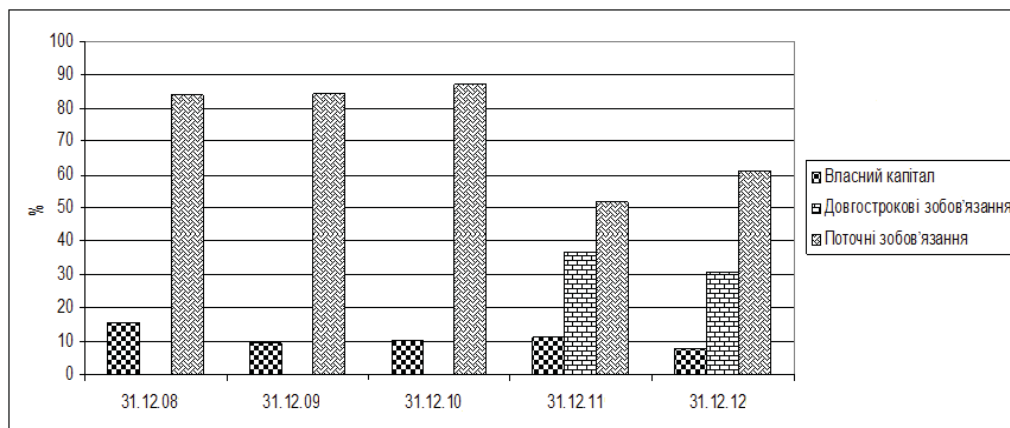

Рис. 2. Динаміка змін у складі пасивів ПАТ «Дніпроспецсталь» за 2008–2012 рр.

Економічний аналіз як форма контролю, вважає Б. І. Валусь, не повинен зараховуватися до методу контролю з огляду на те, що в процесі ревізії та перевірки аналітичні прийоми тією чи тією мірою використовують, але з цього ніяк не випливає, що економічний аналіз – це метод контролю або його форма [7, с. 66]. Однак, якщо йдеться про аудиторські процедури, внутрішній контроль власника, метод контролю обов'язково повинен включати аналіз фінансово-господарської діяльності, на підставі якого може бути представлена повна картина стану фінансових ресурсів та джерел їх надходження на підприємство.

З метою здійснення контролю за розрахованими показниками використання фінансових ресурсів можна запропонувати форму, де результати аналізу порівнюють з нормативними значеннями, фактичними даними підприємства та даними контрольних служб (табл. 2).

Таблиця 2

Перевірка показників використання фінансових ресурсів підприємства

№	Показ- ник	Формула розра- хунку	За даними підприємства			За даними контролю			Норма- тивне значення	Відхилення					
										даних під- приємст- ва від контроль- них		даних кон- тролю від норма- тивного значення			
			на початок	на кінець	Відхилення	на початок	на кінець	Відхилення		на початок	на кінець	Відхилення	на початок	на кінець	
1															

Запровадження в практику управління діяльністю промислового підприємства цієї форми дасть можливість забезпечити своєчасне виявлення та усунення

помилки, порушень та відхилень у розрахованих показниках використання фінансових ресурсів підприємства.

Висновки. Уважаємо, що для забезпечення ефективності відповідних фінансово-господарських процесів, здійснюючи аналіз та контроль показників використання фінансових ресурсів підприємства, можна накреслити два напрями: визначення рівня економічної самостійності, платоспроможності і фінансової стійкості залежно від об'єктивної вартості фінансових ресурсів; дослідження стану й рівня ефективності використання фінансових ресурсів і джерел їх формування. Проведення не лише кількісного аналізу показників, а і якісного допоможе сформулювати теоретичну базу управління фінансовими ресурсами підприємства у процесі їх використання. Все це дозволить більш глибоко дослідити й обґрунтувати організаційно-методичні засади аналізу й контролю та побудувати інформаційну систему для здійснення оперативного, перспективного та ретроспективного аналізу та контролю фінансових ресурсів промислового підприємства.

Бібліографічні посилання

1. **Мельник О. М.** Облік, аналіз та контроль фінансових ресурсів підприємства в процесі прийняття управлінських рішень [Електронний ресурс] / О. М. Мельник. – Режим доступу : <http://www.ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16500/1/280-Melnik-478-479.pdf>
2. **Комаринець С. О.** Фінансова гнучкість підприємства в умовах невизначеності середовища / С. О. Комаринець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2007. – № 606. – С. 186–191.
3. **Боронос В. В.** Проблеми оптимізації фінансових ресурсів машинобудівних підприємств / В. В. Боронос, І. В. Карпенко // Вісник Сумського національного аграрного університету: Сер. «Фінанси і кредит». – 2009. – № 2. – С. 7–14.
4. **Савицкая Г. В.** Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учеб. пособ. / Г. В. Савицкая. – Мн. : Новое знание, 2001. – 704 с.
5. **Шеремет О. О.** Фінансовий аналіз : навч. посіб. / О. О. Шеремет. – К. : Київський нац. економічний ун-т, 2005. – 196 с.
6. **Непочатенко О. О.** Методичні проблеми оцінки платоспроможності підприємств / О. О. Непочатенко, О. А. Непочатенко // Науковий вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2010. – № 1(18). – С. 18–22.
7. **Валуев Б. И.** Контроль в системе внутрипроизводственного хозрасчета / Б. И. Валуев, Л. П. Горлова, В. В. Муравская. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 239 с.

Надійшла до редколегії 11.04.2014